

PETR HONČ, JANA PŘÍVRATSKÁ, KRISTINA HELLEROVÁ:
ESSENTIAL MEDICAL TERMINOLOGY.
YOUR LIFEBOAT IN THE SEA OF TERMS

Praha: Karolinum, 2023, 220 stran

ISBN: 978-80-246-5349-5

Zprostředkovat studentům medicíny vhléd do současné lékařské terminologie představuje pro její bohatost, mnohovrstevnatost i nepřetržitý dynamický vývoj nelehký úkol. Publikace *Essential Medical Terminology* s podtitulem *Your Lifeboat in the Sea of Terms* autorů Petra Honče, Jany Přívratské a Kristiny Hellerové přispívá do této oblasti inovativním metodologickým přístupem, který výuku základů latinské, resp. řecko-latinské lékařské terminologie, dominantní složky odborného jazyka medicíny, posouvá od stále převažující konzervativní gramaticko-překládové metody směrem k moderním výukovým metodám. Učební text je určený studentům lékařských fakult v anglických studijních programech, musel být tudíž koncipován tak, aby vyhověl současným nárokům kladeným na odborné jazykové kompetence při studiu medicíny a v lékařské komunikaci a zároveň byl uchopitelný pro studenty s různou jazykovou vybaveností. Složitost situace podtrhuje fakt, že při výkladu vybraných lexikálních a gramatických jevů flektivního jazyka zastává v této učebnici klíčovou mediační roli angličtina.

Řecko-latinská lékařská terminologie představuje základní komponent odborného jazyka neboli jazyka pro specifické účely (*Language for Specific Purposes*). Jedním z nejsložitějších kroků, které autoři jazykové učebnice musí podstoupit, je výběr reprezentativního vzorku cílového lexika a s ním provázaných základních gramatických pravidel. V obecné rovině existují tři základní oblasti lékařské terminologie, ze kterých lze vzorově příklady latinských jednoslovných termínů a termínových kolokací excerpovat, a to anatomická, klinicko-patologická a farmakologická terminologie. Zatímco v pojmenovávání anatomických struktur a farmaceutických forem, přípravků a lékových skupin se lze opřít o mezinárodně platná, závazná názvosloví, tzv. nomenklaturní systémy, v případě klinické a patologické terminologie je situace podstatně složitější, a to především pro její dynamický vývoj a s ním související neustálou potřebou terminologicky označit nové objekty (jako příklad uveďme v nedávné době vytvořená pojmenování nových variant koronaviru řeckými písmeny nebo mytickými postavami — *Alpha*, *Omicron*, *Centaur*). Relativně příhodné pro excerpce lexika jsou tzv. systematizované slovníky biomedicínské (např. *MeSH* — *Medical Subject Headings*), resp. přímo klinické terminologie (např. *SNOMED CT* — *Systematized Nomenclature of Clinical Terminology*), ve kterých je podchycena lexikální variabilita (významově ekvivalentní výrazy z různých jazyků se v lékařském prostředí běžně označují jako synonyma) a sémantické vztahy mezi termíny (kromě synonymie především hyperonymie a hyponymie) formou hierarchického uspořádání. Do jaké míry je však konkrétní podoba odborného termínu reálně používána a preferována v české klinické komunikaci (např. v textových záznamech o zdravotním stavu pacienta), představuje dosud komplexně neprobádanou oblast. Za velkou přednost této učebnice považují tedy to, že v maximální možné míře využívá pro excerpce termínů dostupných datových zdrojů včetně databáze autentických klinických diagnóz,

kteřá byla z relevantní části zpracována do podoby anotovaného korpusu a pro účely aplikovaného výzkumu zpřístupněna v korpusovém manažeru *Sketch Engine*.

Obsah učebnice je prakticky a pro potřeby výuky i případného samostudia účelně uspořádán. V úvodních kapitolách (str. 7–13) je v základních rysech představena koncepce učebnice, následuje krátká exkurze do historie lékařské terminologie od nejstarších lékařských textů starověkého Řecka a Říma přes její komplikovaný vývoj v období středověku, v němž důležitou roli pro zachování tohoto antického dědictví sehráli arabští učenci se svými překlady původně řeckých děl z arabštiny do latiny, až po postupný vývoj latinské anatomické nomenklatury a současnou pozici a uplatnění klasických jazyků v mezinárodním lékařském diskurzu. Tuto úvodní část uzavírá krátký přehled lingvistických pojmů se stručnými definicemi.

Vlastní výuková část publikace (str. 15–204) obsahuje osmnáct kapitol, ve kterých jsou postupně na vybraném lexikálním materiálu demonstrovány zákonitosti morfemické a slovtvorné výstavby latinských odborných termínů. Po první kapitole věnované výslovnosti latiny, tradičně pojímané jako tzv. středoevropské, následují jednotlivé lekce, které jsou jednotně strukturovány. Začínají souborem klíčových slov, jejichž význam je demonstrován pomocí vizualizačních prvků (zejm. vyobrazením příslušných anatomických struktur) a kontextualizací v rámci praktických ukázek anatomických termínů a jednoduchých diagnostických popisů, přes výklad vybraného okruhu latinské gramatiky až po praktický nácvik a ukotvení nově nabytých jazykových dovedností. Cvičení jsou typologicky různorodá s převažujícím důrazem na komplexní pojetí tvorby gramaticky správného a zároveň smysluplného termínu. Na cvičení navazuje krátký přehled často užívaných zkratk, vybraných latinských frází a ustálených spojení, otázky sloužící k zopakování nové látky a opětovné shrnutí nejdůležitějších jazykových zákonitostí. Lekce uzavírá přehled nové slovní zásoby, členěný netradičně, nicméně pragmaticky podle slovnědruhové příslušnosti, deklinačního typu a v případě substantiv i gramatického rodu. K fixaci znalostí nechybí také čtyři opakovací kapitoly, doplňující jednotlivé dílčí úseky učebnice. Poslední, 17. kapitola (str. 175–185) před závěrečným opakováním zahrnuje seznam nejčastějších anatomických, klinických a recepturních zkratk, přehled názvů vybraných lékových skupin, příklady receptů a patologických diagnóz včetně základního popisu jejich struktury. V závěru knihy (193–219) je připojen klíč ke cvičením v opakovacích lekcích, latinsko-anglický slovník a seznam použité literatury a dalších zdrojů.

Hlavní přínos této výukové publikace spočívá v holistickém přístupu k latinské gramatice a lexiku v odborných lékařských termínech a v induktivní metodologii, kterou je student postupně veden od rozpoznání neznámého jazykového jevu *per analogiam* přes analýzu struktury a funkce jednotlivých komponentů termínu a identifikaci vztahu mezi konkrétním a obecným jazykovým pravidlem až po systematické nabývání klíčových lingvistických kompetencí v oblasti odborného jazyka. Kladně hodnotím také důraz na frekventované a pro současnou lékařskou terminologii relevantní jazykové jevy, tedy odchýlení se od tradičního modelu výuky latinské lékařské terminologie, který lpěl na zachování kompletních modelových paradigmat, přestože některé jejich dílčí komponenty měly marginální, či mnohdy pouze hypotetické uplatnění. Za zajímavé a přínosné považuji také vysvětlující poznámky k rozdílům mezi nomenklaturní podobou a reálným územ některých odborných termínů

(např. pro patní šlachy je v klinické anatomii ustáleno označení *Tendo Achillis*, základní nomenklaturní podobu, se kterou se studenti medicíny obvykle setkávají při studiu anatomie, však představuje termín *Tendo calcaneus*).

U některých typů cvičení může být diskutabilní, zda je uvedený kontext dostatečný pro pochopení významu a funkce jazykového jevu, typicky u předložkových vazeb bez uvedení kompletní diagnózy. Jako problematický příklad můžeme uvést významový rozdíl v uplatnění kauzálních předložek *propter* a *ex*, který lze v lékařských diagnózách rozpoznat jen na základě širší souvislosti (prepozicí *propter* se obvykle vyjadřuje zdůvodnění lékařského zákroku, předložka *e/ex* signalizuje příčinnou souvislost s primárním onemocněním nebo patologickým stavem).

Závěrem lze říci, že tato publikace je významným přínosem pro oblast výuky jazyka pro specifické účely a svým inovativním přístupem v didaktické metodologii vhodně doplňuje nabídku učebnic latinské lékařské terminologie. Ocenit je třeba také způsob zpracování autentického jazykového materiálu s důrazem na reálné využití výrazových prostředků odborné terminologie, kterým je patřičně kompenzována chybějící empirická znalost v příslušných lékařských oborech.

Kateřina Pořízková | Centrum jazykového vzdělávání,
Masarykova univerzita | Komenského nám. 2, 602 00 Brno
ORCID ID: 0000-0003-3868-4711
porizkova@med.muni.cz